

Duhovno razlučivanje

*Miguel Ángel Fiorito SJ**

Duhovno razlučivanje

Točka oslonca, stožer oko kojega se vrti cjelokupno učenje sv. Ignacija Loyolskoga o duhovnom razlučivanju, traženje je Boga u svakom trenutku. U tom smislu, ono ne izgleda tako specifično za sv. Ignacija, jer su ga puni i Stari zavjet (usp. AM 5,4, s bilješkom Jeruzalemske Biblije) i Novi zavjet (usp. Mt 6,33, s bilješkom Jeruzalemske Biblije): tražiti Boga, kaže se, jest moliti ga ustrajno, pitati ga [...] tražiti njegovu Riječ, njegovu Lice, njegovu Volju [...] tražiti njegovu Kraljevstvo.¹ Ali ta biblijska misao postaje ignacijevska kada suoblikuje “čovjeka akcije” ili “aktivnog čovjeka”, karakteriziranog činjenicom, bez da prestane tražiti Boga u povučenom životu ili u molitvi, da ga traži prije svega u akciji.²

Aktivan čovjek traži Boga iznad svega u akciji. Usto, usmjeruje molitvu prema djelovanju, a ne obrnuto, kako čini kontemplativan čovjek. Zato ga ta aktivnost priprema za molitvu. To je “krug molitva–akcija”, o kojem često govori Jeronim Nadal, jedan od prvih učenika sv. Ignacija.³ Moramo bolje opisati to traženje

* Miguel Ángel Fiorito SJ. Članak je tiskan 6. studenoga 2021. u *La Civiltà Cattolica*, 172(4113), 286–292. S talijanskoga preveli Boris Jozić SJ i Marijan Steiner SJ.

1 Ovaj članak izvorno je objavljen u *Boletín de espiritualidad* (br. 80, travanj 1983, str. 1–16), a sada je dostupan u knjizi Miguela Ángela Fiorita *Escritos*, knj. 5 (Roma: La Civiltà Cattolica, 2019, str. 176–190). Ovdje predstavljamo drugi dio. U prikazu naslovljenom *La paternità spirituale* (“Duhovno očinstvo”) prikazali smo prvi dio (*Civ. Catt.*, 2021, br. 4, str. 430–438).

2 U Crkvi postoje samo dvije vrste duhovnih zvanja: kontemplativno i aktivno, a svako od njih karakteriziraju sredstva koja obično koriste (djela, rasporedi i dr.). Ovako tvrdi Drugi vatikanski koncil: »[Postoje] instituti koji su u potpunosti posvećeni kontemplaciji, na način da se njihovi članovi bave isključivo Bogom u samoći i u tišini, u neprestanoj molitvi i intenzivnoj pokori [...], unatoč hitnoj potrebi za aktivnim apostolatom« (*Perfectae caritatis*, br. 7). Postoji i »vrlo mnogo instituta [...] posvećenih različitim apostolatima. [...] Apostolsko i karitativno djelovanje dio je ovih instituta kao sama priroda njihovog redovničkog života, budući da čini svetu službu i djela milosrđa, koja im je povjerila Crkva i koja trebaju vršiti u njezino ime. [...] [I u tim institutima] njihovo apostolsko djelovanje mora se provoditi u prisnom zajedništvu s Njim« (*ibid.*). Riječi Drugoga vatikanskoga koncila otvoreno govore da, iako u Crkvi postoje samo dvije vrste duhovnih zvanja, “kontemplativna dimenzija” pripada objema.

3 Usp. M. Nicolau, *Jerónimo Nadal S.I. (1507–1580): sus obras y doctrinas espirituales* (Madrid, Consejo superior de investigaciones científicas, 1949.), usp. u indeksu izraz *contemplativi nell'azione* (“kontemplativci na djelu”). Međutim, jasnije nam se čini objašnjenje o krugu “molitva–djelo-

Boga, napose u akciji. I zbog toga ćemo govoriti o iskustvu, kao što o tom govori sv. Ignacije.

Da Boga treba tražiti u iskustvu razlučivanja osnovno je načelo ignacijevske duhovnosti. Ali iskustvo je razlučivanja dvojako: to jest, u isto vrijeme izvanjsko (povijesno, u odnosima s drugima) i unutarnje (u vlastitoj savjesti).

Postoji vrlo prisan odnos, za sv. Ignacija, između dvije vrste iskustava: polazišna točka ignacijevskoga razlučivanja izvanjsko je iskustvo, to jest događaja svakodnevnoga života, ali “krug” se ne zatvara ako se ne uzima u obzir unutarnje iskustvo, koje je istovremeno s prvim.

Izvanjsko iskustvo

O važnosti izvanjskoga iskustva u ignacijevskoj duhovnosti mogli bismo citirati p. Simóna Rodriguesa, jednog od prvih “drugova” sv. Ignacija. U jednom pismu upućenom sv. Ignaciju on je u vezi s Konstitucijama koje je svetac sastavljao u Rimu kazao: »Mislim da ne bi bilo loše pričekati nekoliko dana prije nego ih se potvrdi [ili ih se proglasi dovršenima], jer vrijeme mnogo puta, a s vremenom Bog naš Gospodin, poučava svoje sluge.«⁴

Sv. Ignacije uzeo je u obzir izvanjsko iskustvo kada se je posvetio pisanju Konstitucija Družbe Isusove: nije dovršio — to jest nije potvrdio — Konstitucije prije nego što je imao pred sobom bilo osobno iskustvo bilo ono Družbe, već rašireno po svijetu.⁵

vanje” koje daje sv. Petar Favre, koji je upoznao sv. Ignacija još i prije. On ovako kaže u svojim duhovnim memoarima: »Tvoj život [razgovara s čovjekom koji je kao i on sâm u aktivnom životu, a ne samo u kontemplativnom] mora slijediti Martu i Mariju zajedno [klasični modeli aktivnoga i kontemplativnoga života] [...]. Ali takav tip života moraš prakticirati okrenut prema drugomu, a ne prema sebi, kao što se često događa, odnosno ako na molitvu gledaš kao na sredstvo za bolje djelovanje, ili naprotiv, djelovanje je ono do čega molitva vodi, bit će prikladnije da sve svoje molitve usmjeravaš prema blagu dobrih djela, a ne obrnuto, i s druge strane da ti je cilj djelovati prema blagu koje se pronalazi molitvom. Bilo bi drugačije za nekoga tko vodi isključivo kontemplativan život: njegova je svrha prikupiti blago znanja i ljubavi prema Bogu, a on to ne treba tražiti u svim životnim okolnostima, kao što to trebaju oni koji žive aktivan život« (P. Favre, *Duhovni memoari*, br. 126). Malo iznad Favre je rekao da tko god duhovno traži Boga u dobrim djelima (kao što je slučaj s aktivnim čovjekom), taj ga nalazi bolje nego da to čini samo moleći te potom kroz djela. Otuda je Favreovo rješenje duhovnoga problema o odnosu između molitve i djelovanja dvojako: prvo, uskladiti molitvu s djelima te, drugo, tražiti i pronaći Boga prije svega u djelima, prije nego što to činimo i u molitvi (potonji element je Favreov najizvorniji). Usp. M. A. Fiorito, *Escritos*, cit., V, 56–59.

- 4 S. Rodrigues, *Epistolae*, 531. Danas bismo rekli da je povijest učiteljica života, ili da se znakovi Božji pronalaze u znakovima vremena (usp. M. A. Fiorito, *Escritos*, cit., IV, 7–66). Nekoliko godina poslije sv. Ignacije, uzimajući to Rodriguesovo načelo, ovako piše poglavaru jedne zajednice isusovaca u formaciji: »Konstitucije ili pravila koja ste mi poslali odobravam i mislim da će vam dobro doći u početcima vaše zajednice. S vremenom iskustvo će vas naučiti što će se ispraviti ili maknuti« (Ignacije Loyolski, s., *Epistolae*, I, 661).
- 5 Počinjemo govoriti o potvrdi vlastitoga iskustva. Isto tako i iskustva Družbe jer je osnivač poslao Nadala u razne zemlje da bi govorio o *Konstitucijama*.

Unutarnje iskustvo

Međutim, izvanjsko iskustvo nije dovoljno: potrebno je i unutarnje iskustvo, koje ga uvijek prati.

Sv. Ignacije usmjeruje pozornost na unutarnje iskustvo, ili savjest, kada uvođeći ispit savjesti kaže: »Pretpostavljam da su trojake misli u meni i to: jedna moja vlastita [...] a druge dvije što dolaze izvana: jedna od dobroga, a druga od zla duha« (DV, br. 32).

Nadalje, on razrađuje pravi i vlastiti “kod” tumačenja »da se na neki način osjete [odnosno da se uzima u obzir] i prepoznaju [odnosno sazna od koga dolazi misao] različiti pokreti koji se izazivaju u [unutrašnjosti] duše« (DV 313).

Sv. Ignacije u Duhovnim vježbama pomaže tomu unutarnjemu iskustvu nečim “izvanjskim” onomu koji obavlja vježbe: kontemplacija života Krista našega Gospodina “po tijelu”.

Da se izazove — napose u vježbama — unutarnje iskustvo pokreta (afekti, osjećaji, misli...) postoji kontemplacija »otajstava života Krista, našega Gospodina« (usp. DV 261–312): kako kaže Otkrivenje sa svojim simboličkim govorom, samo Jaganjac »stoji, kao žrtvovan« (simbol Krista u njegovoj mucu i uskrsnuću), »dostojan je uzeti knjigu i otpečatiti njezine pečate« (Otk 5,1–5; o “knjizi” kao simbolu “Božjega otkrivenja” usp. Iz 29,11).

Dovoljno je ovdje navesti samo jedan ignacijevski tekst. Kada uvodi temu izbora — ili traženja volje Božje — on kaže ovako: »Promislivši, eto, primjer što nam ga je Krist, naš Gospodin, svojom poslušnošću prema roditeljima dao za prvi stalež [...], a isto tako i za drugi [...], počet ćemo sada, promatrajući ujedno njegov život [od Krštenja do Uzašašća], istraživati i ispitivati u kojem staležu života želi njegovo Božansko Veličanstvo da mu služimo« (DV 135).

Ali Isus koga promatramo nije samo lik prošlosti. On živi sada među nama i vodi nas u budućnost.⁶ Drugim riječima, nije samo “povijesni Krist”, nego je i “Krist vjere” koji potiče naše unutarnje iskustvo, u čijem svjetlu moramo razlučiti njegovu volju za svoj izvanjski život.

Iskustvo razlučivanja

Konačno, traženje Boga ne događa se samo u molitvi, nego također i iznad svega u akciji, imajući istovremeno u vidu oba iskustva: ono izvanjsko (događaji osobnoga i/ili zajedničkoga života) i ono unutarnje (vlastite savjesti).

A ako smo govorili odvojeno o dva iskustva, to je bilo zato da skrenemo pozornost na ono više zaboravljeno u razlučivanju: unutarnje iskustvo.

6 Stoga nas sv. Ignacije potiče da svaki sat molitve započnemo upravljajući »duh prema gore i zabavljen mišlju kako me Bog i naš Gospodin motri« (DV 75): ovaj “pogled” jest pogled Krista, uskrsnuloga i slavnoga, nad nama i nad našim životom (usp. M. A. Fiorito, *Escritos*, cit., IV, 371–385).

1) Taj zaborav pokušava se opravdati optužujući, primjerice, da je unutarnje iskustvo “solipsističko”, individualističko, subjektivno i tako dalje.

Ono bi to bilo da je odvojeno od izvanjskoga iskustva, ali nije, ako se oba promatraju istovremeno.

Životni događaji učitelji su koje nam Bog nudi da nas vode. Trebamo li to možda shvatiti kao da Bog preuzima u svoje ruke neke događaje da ih učini znakovima svoje volje a ostavlja da drugi slijede njihov prirodni tijek? Nikako. Moramo shvatiti da događaji koje živimo u nama — to jest u našoj nutrini ili savjesti — izazivaju reakcije: osjećamo se u raznim događajima ili u jednom od njih, zadovoljni ili poniženi, tjeskobni ili slobodni; osjećamo svaku vrstu želja ili odbojnosti; stvaramo sudove i donosimo odluke. Drugim riječima, izazivaju nas događaji koje živimo u svojem životu odnosa s drugima.

Obratimo li pozornost na taj unutarnji izazov, primijetit ćemo da nas Duh Sveti poučava razlikovati, to jest razlučivati, između svih tih osjećaja, reakcija, prosudaba i odluka: koje dolaze od Boga i suobličene su Isusu Kristu, a koje ne. Drugim riječima, nalaziti Boga u događajima svojega života jest razlučivati, na način da događaj može biti znak Boga (ili “ne–Boga”), znak kojim nas Bog poziva.⁷

Tako razlučivanje, iako se temelji na unutarnjem iskustvu, nije “intimističko”, jer mu je istovremeno prisutno izvanjsko iskustvo.⁸

2) Kao navod samo jednoga primjera o onom što govorimo podsjetimo se iskustva sv. Ignacija kada mu je bilo priopćeno kao sigurna stvar, s obzirom na njegova učenika sv. Franju Borgiju — evo izvanjskoga iskustva — »da je kralj predložio njegovo ime i papa je bio zadovoljan da ga proglašim kardinalom«, kako piše zainteresiranomu.⁹ Sv. Ignacije odmah je osjetio — evo unutarnjega iskustva — »sklonost ili pokret da to spriječim svim svojim silama. Međutim, nisam bio siguran da je to Božja volja zbog mnogih razloga za i protiv koji su mi dolazili na pamet«, to jest da su ga priklanjali sada jednom sada drugomu izboru, do trenutka da »sam si uzeo tri dana da promislim i molim«. »Kroz ta tri dana, u nekim trenutcima [...] osjećao sam izvjesne strahove i ne onu slobodu duha da govorim

7 Usp. C. Flipo, “Trouver la décision”, *Vie chrétienne*, br. 175, 1975, 4–7.

8 Nije čak ni “naturalističko”, jer se ne zadovoljava pukim vanjskim iskustvom — sociološkim, psihološkim, ekonomskim... — nego uzima u obzir i unutarnje iskustvo milosti i napasti (usp. M. A. Fiorito, *Escritos*, cit., IV, 7–66). Međutim, postoji osebujna situacija u kojoj se može zanemariti unutarnje iskustvo, ali ne zato da bi ga se zaniijekalo, nego zato što je “tiho”, tj. kada »dušu ne uznemiruju kojekakvi duhovi, već se slobodno i mirno služi svojim prirodnim silama« (DV 177). To sv. Ignacije zove “treće vrijeme”, u kojem se milost očituje upravo u spokoju ili odsutnosti “različitih duhova”. Tada se mora primijeniti razum, uzimajući u obzir »koje će mi korisnosti i probici slijediti [...] ako preuzmem [...]. S druge strane, prosudit ću isto tako i štete i pogibelji što ću ih odatle imati. Tako ću učiniti i u drugom dijelu: proći ću, naime, u duhu dobra i probitke ako ih ne preuzmem; pa opet, kao protivno tome, neprilike i pogibelji ako ih ne bih zadržao« (DV 181). »Pošto sam tako prošao sve u duhu i razgledao sa svih strana predloženu stvar, vidjet ću na koju stranu razum više naginje; pa prema tome većem poticaju razuma, a ne prema kojem putenomu nagnuću, treba da stvorim zaključak o predloženoj stvari« (DV 182).

9 Ignacije Loyolski, s., “Pismo od 5. lipnja 1552.”, *Monumenta Historica Societatis Iesu, Epistolae*, IV, 283–285.

[Papi] i spriječim stvar. Rekao sam sebi: Kako ja znam što želi učiniti Bog naš Gospodin? [...] U drugim trenucima [...] osjetio sam da ti strahovi nestaju. Nakon što sam bio u toj perpleksnosti za različite postupke, ponekad s tim strahom, ponekad sa suprotnim osjećajem [to jest s duhovnom slobodom] konačno treći dan [...] našao sam se [...] s tako odlučnim sudom i s voljom toliko uljudnom i slobodnom da se suprotstavim, ako bi mi bilo moguće pred Papom i kardinalima, a ako to ne bih učinio, bio bih i još sam siguran da ne bih dao dobar račun o sebi Bogu našem Gospodinu, nego naprotiv posve loš.«

A što je drugo *Autobiografija* sv. Ignacija ako ne istovremeni odnos njegova izvanjskoga iskustva (oporavak u Loyoli, čitanja, putovanje u Svetu Zemlju, studij u Barceloni, Alcali, Salamanci i Parizu i tako dalje) i njegova unutarnjega iskustva (želja za oponašanjem svetaca ili svjetovnoga života, strahovi i dr.)? Mogli bismo reći jednako i za *Duhovni dnevnik* i za pisma (o upravljanju ili duhovnom vodstvu): u svim tim ignacijevskim dokumentima mogli bismo otkriti, ako obratimo pozornost, “iskustvo razlučivanja”, koje obuhvaća na svoj način “izvanjsko” iskustvo i jedno, različito, “nutarnje” iskustvo.

* * *

Do sada smo govorili o razlučivanju, i opisali smo ga, kod sv. Ignacija, s pozornošću na istovremeno izvanjsko i nutarnje iskustvo.

Ta pozornost, u ignacijevskoj duhovnosti, ima ime: ispit savjesti.

To je način molitve koji nam omogućuje vidjeti dublje, jer nam dopušta podvući važnost nutarnjega vidika razlučivanja, bez da se zbog toga zanemari izvanjski aspekt.

Ispit savjesti

Nije riječ o pukoj moralnoj savjesti o grijehu, teškom ili lakom, nego o nečem dubljem i bogatijem. Očito ne isključujemo taj prvi smisao, ali se ne ograničujemo razmatrati ispit savjesti kao jednu pripravu »da se očistimo i bolje ispovjedimo« (usp. DV 32–42). Kada, u ignacijevskom kontekstu razlikovanja duhova, govorimo o “savjesti”, shvaćamo to kao duhovno “bojno polje”, gdje se, kako kaže sv. Ignacije, daju »trojake misli [pokreti, afekti, osjećaji...], jedna moja vlastita¹⁰ [...] a druge dvije što dolaze izvana: jedan od dobroga, a druga od zla duha« (DV 32). Tako shvaćena savjest, njezino ispitivanje — bilo molitve ili akcije, bilo posebno ili općenito — ono je što se evandeoski naziva “bdijenje”,¹¹ shvaćeno kao način molitve.

10 Za ispovijed je dovoljno brinuti se o “vlastitoj misli” u kojoj je grijeh: niste odgovorni za ono što “dolazi izvana”, nego sam odgovoran samo za onu »koja potječe od moje slobodne volje i htijenja« (DV 32).

11 Usp. Mt 26,41; Mk 14,38; Lk 21,36. Ti tekstovi povezuju budnost s molitvom i čini se da kažu da je najbolja “budnost” jedan “način molitve”, to jest da je način molitve, kao što je to za sv. Igna-

Drugim riječima, ispit savjesti način je molitve. Postoje i drugi načini molitve (prošnja i zahvala, primjerice), koji su evanđeoski i također valjani, ali ignacijevska duhovnost, kao izrazito aktivna duhovnost, predstavlja ispit savjesti kao omiljeni i najčešći način molitve.¹²

cija, ispit savjesti. Zato Xavier Léon–Dufour ovako zaključuje svoja razmatranja o biblijskom pojmu “bdjeti, biti budan”: »Stoga budnost [...] karakterizira kršćanina [...]. S druge strane [...] kršćanska budnost zahtijeva od učenika stalnu molitvu i trijeznost: ‘Bdijte, molite, budite trijezni.’ Uporaba dvaju glagola (*bdjeti* i *moliti*) može implicirati *endiadi* (doslovce ‘jedan puta dva’), odnosno dva glagola s podređenošću jednoga u usporedbi s drugim, te tako izraziti radnju samo jednoga, koji bi bio glavni. Ako je tako, onda bi Gospodinova preporuka podrazumijevala stav (budnosti) kao oblik molitve. Lukin tekst bolje bi to izrazio, jer je glagol *bdjeti* u imperativu (kao glavni glagol), a glagol *moliti* u gerundivu (kao podređeni glagol, koji objašnjava kako bdjeti)« (usp. X. Léon–Dufour, *I Vangeli e la storia di Gesù*, Milano, Paoline, 1967.).

- 12 »Druga je osobina unutarnjega života sv. Ignacija prisutnost u njemu, do kraja života, utisnutih darova [...] s asketskim običajima koji bi se mnogima činili dobri samo za početnike. Prvo, česta uporaba ispita savjesti, koju je nastavio do kraja života. [...] Ribadeneira precizira: on je oduvijek imao naviku svakih sat vremena ispitivati svoju savjest. [...] Kaže anegdota koju su mnogi citirali: susrevši jednoga oca [...], upitao ga je koliko je puta taj dan ispitao savjest. Budući da je, ako se dobro sjećam, odgovorio sedam puta, naš otac [Ignacije] uzvratilo je: Tako malo? A dobar je dio dana još nedostajao« (J. de Guibert, *La espiritualidad de la Compañía de Jesús*, Santander, Sal Terrae, 1955.).